

Henk Romijn Meijer. *Op oude voet. Augustus*

Aan het werk van Henk Romijn Meijer (1929) valt voor een criticus weinig eer te behalen. Het is niet moeilijk, raadselachtig of hermetisch, er zit niet veel 'gelaagdheid' in, filosofische complicaties ontbreken, het barst niet van de erudiete verwijzingen die minder belezen lezers ontgaan. Iedereen kan het moeiteloos zelf lezen, kritisch commentaar lijkt overbodig.

Het is alleen wel - heel vaak tenminste - erg goed, geschreven in een montere, precieze stijl die je realistisch zou kunnen noemen, maar dan een realisme vol ironie en met satirische trekken. Zo gaat deze auteur het menselijk tekort te lijf, het verval en de vergankelijkheid, zowel in het individuele leven als in de vriendschap, want dat zijn niet zelden de thema's, abstract geformuleerd, die je uit zijn altijd zeer concrete verhalen en romans kunt destilleren. Eigenlijk evenmin iets dat veel commentaar behoeft. Wie kan zulke thema's immers niet op eigen kracht herkennen? Iedereen heeft er zijn of haar ervaringen mee.

Romijn Meijer is, kortom, een schrijver die zijn lezers geen strobreed in de weg legt. Hij schrijft proza zonder ophef, proza ook dat geen reclame voor zichzelf maakt of op een opzichtige manier op zichzelf verliefd is. Hoogstens veroorlooft hij zich af en toe een grapje, zoals in de kleine roman *Leuk dat je nog even langs bent geweest* (1993). Daarin laat hij de vertelster, redactrice van een uitgeverij, naar 'licht ironische verhalen' verlangen; tevergeefs, want, zoals ze zelf moet vaststellen: 'geen mens die ze schreef' - terwijl je op datzelfde moment zo'n licht ironisch verhaal aan het lezen bent.

Met dat alles is Henk Romijn Meijer niet een erg prominente figuur in het literaire landschap geworden, hoewel in 2004 zal worden gevierd dat hij alweer vijftig jaar lang actief is als schrijver. In 1954 kreeg hij de Reina Prinsen Geerligsprijs voor zijn twee jaar later gepubliceerde debuut, de verhalenbundel *Consternatie*. Helemaal onopgemerkt is zijn schrijven dus niet gebleven. In de jaren zestig van de vorige eeuw genoot hij zelfs enige faam als polemist (de stukken in kwestie zijn verzameld in *Naakt twaalfuurtje* uit 1967), en in de jaren tachtig beleefde hij zijn grootste publiekssucces tot nu toe met *Mijn naam is Garrigue* (1983), een mooie documentaire roman over een moordzaak uit de negentiende eeuw, die zich afspeelt in het Franse dorp waar de schrijver een buitenhuisje heeft.

Het getuigt van passende ironie dat Romijn Meijer het meest is opgevallen met de roman waarin hij zelf het minst voorkomt. Zijn andere romans en verhalen hebben veelal een min of meer autobiografische inslag. Romijn Meijer is een schrijver die liefst dicht bij huis blijft, ook al is hij in de loop van zijn leven diverse keren verhuisd. Naar Australië, waar hij als leraar Frans heeft gewerkt (we danken er de verhalen in *Onder schoolkinderen* uit 1963 aan), naar de Verenigde Staten (waar diverse verhalen in verschillende bundels zich afspelen), en ook het Franse buitenhuisje heeft, behalve tot de reeds genoemde roman, tot tal van schetsen en verhalen geleid. Verder is het titelverhaal van de bundel *Duivels oorkussen* (1965) het gevolg van een verblijf in het ziekenhuis na een kniebreek, en komen we in de kleine roman *Leuk dat je nog even langs bent geweest* ziekbed, dood en huishoudster van de moeder van de schrijver tegen.

Toch is het duidelijk, hoe autobiografisch de stof van zijn romans en verhalen ook mag zijn geweest, dat het hem er nooit om te doen is een autobiografie te schrijven. Zijn werk heeft niets van bekentenisliteratuur. Uit al die autobiografisch getinte romans en verhalen rijst dan ook nauwelijks een scherpe, markante persoonlijkheid op. In de onmiskenbaar autobiografische verhalen uit *Consternatie* komen we een verlegen, angstig kind tegen, afkerig van de protestants-christelijke saaiheid thuis en verlangend naar jazz en naar 'sensatie', maar beide moeten wel van anderen komen. Bijvoorbeeld van een vriendje met een godsdienstwaanzinige vader - een van de redenen waarom deze vroegste verhalen sterk aan Van het Reve doen denken, in het bijzonder aan diens door Romijn Meijer hevig bewonderde novelle *Werther Nederland*.

Ook in zijn eerste roman *Het kwartet* (1960), waarin een alter ego als hoofdpersoon optreedt (de geschiedenis van het strijkkwartet waarvan hij deel uitmaakt wordt vanuit zijn gezichtspunt verteld), schiet het karakter tekort. Paranoïde Hans is, uit onzekerheid en jaloezie, voortdurend in de weer met zijn eigen gedachten en projecties, en juist daardoor ontgaat hem volledig wat er speelt tussen de andere drie leden van het kwartet. Ziedaar de manco's van onze perceptie (er is altijd iets, en soms heel veel, wat ons ontgaat), maar hoe waar dit ook is, de combinatie van Hans' blindheid en het bedrog van de anderen wil maar niet in het schrijvende drama veranderen dat Romijn Meijer voor ogen moet hebben gestaan, omdat geen van de personages voldoende uit de verf komt.

Wèl lijkt de schrijver er zelf iets van te hebben geleerd: de noodzaak om voortaan beter op de anderen te letten. Hoe dat uitpakt zien we in het verhaal 'Onder schoolkinderen', waar een paar sluwe twaalfjarige schoolmeisjes hun driftige leraar Frans ('Mr. Meijer') moeiteloos inpakken. De leraar, tevens verteller van het verhaal, blijft goeddeels in de schaduw, maar die meisjes worden via onthullende, quasi-argelozе dialogen haarscherp uitgelicht. Niet anders gaat het in het verhaal 'Duivels oorkussen'. Hoofdpersoon en alter ego Dik Robijn mag weliswaar zijn haat tegen een onbarmhartige geneesheer ventileren, maar het zwaartepunt ligt toch bij de andere patiënten (onder wie de dichter J.C. Bloem!), de artsen en de verpleegsters, en bij de kleine hel op aarde ('dit wraakpaleis waar niets verborgen bleef') die zij met elkaar vormen.

De verteller verdwijnt steeds meer in wat hij te vertellen heeft, de waarnemer in wat hij waarneemt. Het heeft, denk ik, een tijdje geduurd voordat Romijn Meijer begreep dat dáár zijn grote kracht ligt. Merkwaardig is het om hem in het essay 'Pro domo' (opgenomen in *Naakt twaalfuur*) een eigen verhaal te zien uitleggen, waarin sprake zou zijn van personages die door de omstandigheden gedwongen worden 'om een blik te werpen in zichzelf', 'een blik in de afgrond (...) die doorgaans genadig gesloten blijft'. Dat is merkwaardig, omdat Romijn Meijer en zijn personages eigenlijk nooit zo'n blik in hun afgrondelijke zelf werpen.

Romijn Meijer is geen schrijver die publiekelijk het mes in eigen vlees zet. 'Ik vertel nooit iemand wat', schrijft hij ergens over zichzelf. Dat kan een zaak van verlegenheid zijn, maar evengoed van verwaandheid (wel vaker de keerzijde van verlegenheid). Door zich vooral op anderen te richten, blijft hij zelf buiten schot. En

dat niet alleen: het type ironische waarneming waarin Romijn Meijer excelleert, bevat altijd ook een vleugje al dan niet vermeende superioriteit ten aanzien van die anderen. Daar komen we de verwaandheid tegen, net als in zijn polemische essays uit de jaren zestig. Desondanks worden zijn romans en verhalen nooit onuitstaanbaar. Van de parmantige polemist die Kees Fens uitkafferde, Jan Wolkers als een Droogstoppel de les las en William Burroughs bij het grofvuil zette, valt er nauwelijks een spoor in terug te vinden.

Ik weet niet of je in dit verband van toegenomen mildheid mag spreken. Dat klinkt al gauw te soft, terwijl het venijn zeker niet geheel is verdwenen, en juist dat tikje venijn, die soms vileine ondertoon, zet Romijn Meijers proza onder spanning. Het verschil zit vermoedelijk hierin dat hij zich voor de personages in zijn verhalen en romans oprecht interesseert; de slachtoffers van zijn polemieken hebben hem alleen maar geërgerd.

'Als schrijver ga ik uit van mensen, niet van een idee', lezen we in een essay over zijn eigen schrijverschap ('Het boek en ik') uit 1986, 'Ik schrijf misschien vanwege een voortdurende verbazing, een voortdurend ongeloof dat de mensen zijn zoals ze zijn'. Ik neem het onmiddellijk aan, want zonder die verbazing en dat ongeloof was hij vast nooit de geweldige portrettist geworden die hij in zijn beste werk blijkt te zijn. Iemand die zijn weerga slechts vindt bij generatiegenoten als J.J. Voskuil of Helga Ruebsamen - verwante zielen ook nog in enkele andere opzichten.

Zonder het masker van de fictie (maar het verschil tussen fictie en werkelijkheid heeft Romijn Meijer naar eigen zeggen nooit zo beziggehouden) bewijst hij zijn kwaliteit in de portretten die zijn opgenomen in de bundel *Een krans rozen en een zakdoek* (1988). Vooral de kritische portretten van Gerard Reve ('Toen Reve nog Van het Reve was') en van Joke Kool-Smit springen eruit, omdat ze zo merkbaar die spanning van het venijn hebben. Ze zijn achteraf geschreven, nadat de vriendschap is bekoeld, en dat heeft de blik gescherpt, zonder dat de voorbije vriendschap wordt verloochend. Deze portretten hangen van subtiliteit en nuances aan elkaar, en tegelijkertijd geven ze een consistente visie op de geportretteerde: in het geval van Reve via de nadruk op diens pesten en toneelspel, in het geval van Joke Kool-Smit (met wie Romijn Meijer bevriend was voordat zij zichzelf opwierp als feministisch orakel) via de nadruk op haar blindheid voor alles wat zich onder haar neus afspeelt - een kwaal waar meer ideologen last van hebben.

Uitvoeriger en, naar ik aanneem, met meer vrijheid gaat Romijn Meijer te werk in zijn meest recente roman *Oprechter trouw* (2001), die je zou kunnen omschrijven als één langgerekt en uitermate hilarisch portret van een huwelijk in zijn nadagen, ook al zijn de beide echtelieden dan formeel gescheiden. Dat de werkelijkheid hier evenmin veraf kan zijn, is evident zodra je door hebt dat hier het huwelijk van Adriaan Morriën en zijn vrouw Guusje wordt geportretteerd. Allebei, maar vooral Adriaan, mensen bij wie je inderdaad soms nauwelijks kunt geloven dat ze zijn zoals ze zijn.

In deze roman blijkt ook de verteller een personage te zijn, maar omdat we over hem niet veel meer te weten komen dan dat hij de verdwenen zoon des huizes is, maakt het amper verschil met andere verhalen, waarin de schrijver zelf als verteller optreedt. In *De Amerikaantjes* (1989) verschuilt hij zich achter een 'wij' (de schrijver en

zijn vrouw), en uit deze eendrachtige mond krijgen we het verhaal te horen over de onstuimige vriendschap met Nancy en Tony. In feite zijn het opnieuw twee portretten: dat van een niet al te snuggere ex-zangeres, en dat van een even rijke als krenterige egomaan, wiens grenzeloze bezitsdrang de vriendschap steeds meer vergalt en ondermijnt.

Uiteraard kom je indirect ook iets te weten over degene die het portret maakt, maar dat is bijzaak. De wij-vorm lijkt verdere nieuwsgierigheid zelfs te willen ontmoedigen: het gaat niet om de verteller, maar om het verhaal. En het is waar, dat verhaal mag er wezen. Het komt tot ons door een filter van ironie, alsof de verteller het maar niet over zijn hart kan verkrijgen om nu eens precies te zeggen hoe het zit met die Tony en zijn Nancy - terwijl hij de lezer intussen alles te vermoeden geeft.

Dezelfde 'wij' kenden we al uit *Bon voyage, Napoleon* (1976), een bundel verhalen en korte schetsen over het dorp in de Dordogne waar Romijn Meijer en zijn vrouw hun buitenhuisje hebben. In veel gevallen betreft het portretten van pittoreske dorpsbewoners, vol alledaagse anekdotiek, zoals het weglopen van een hond - iets wat de hele dorpsbevolking in rep en roer kan brengen. In de nieuwe verhalenbundel *Op oude voet* zet Romijn Meijer de reeks voort, en opnieuw lopen er een paar honden weg, tot ontzetting van de dorpelings.

Opvallend is dat de vertellers zich nu soms te buiten gaan, althans naar eigen zeggen, aan ronduit boosaardig gedrag: een buurvrouw met wie ze in 'oorlog' verkeren, wordt op straat uitgescholden en 's nachts uit haar bed gebeld. Het gaat om een aanleiding van niks (wederom iets met honden), maar daar kunnen grote gevolgen uit voortkomen, net als in de wereld buiten het dorp. Door te overdrijven (en te spreken van een 'oorlog' met madame Lagrange) wijst Romijn Meijer er onnadrukkelijk op hoezeer het grote zich spiegelt in het kleine en omgekeerd.

Dat neemt niet weg dat het vertelde nergens de diepte in gaat. In zijn polemische verleden schreef Romijn Meijer ooit, naar aanleiding van zijn favoriete Amerikaanse dichter William Carlos Williams, dat wie Williams een gebrek aan diepte verweet nog niet toe was aan diens oppervlakte. Dat was leuk gezegd, maar als weer is het nauwelijks serieus te nemen. Er bestaat een 'diepte', bijvoorbeeld die van het afgrondelijke zelf, waarvoor Romijn Meijer om welke reden dan ook altijd is terug gedeinsd. In zijn boeken ontbreekt een dimensie, die bij andere schrijvers (denk aan Dostojevski of Beckett, maar ook aan Hermans of Reve) tot hun beste werk heeft geleid.

De kunst van de suggestie, die Romijn Meijer als geen ander beheerst, kent ook haar beperkingen. In de verhalen van *Op oude voet* gaat hij - figuurlijk - op oude voet verder. Het zijn verhalen waarin de vergankelijkheid vrijwel permanent aanwezig is, belichaamd door personages die nog slechts een schim, zij het een vitale en een kleurrijke, van zichzelf zijn. De verteller maakt dat via snelle doorkijkjes van hun verleden zichtbaar. Maar een snel doorkijkje is niet hetzelfde als een borende blik in de afgrond. Door er in vogelvlucht langs te strijken, houdt Romijn Meijer die afgrond eerder op afstand. Wellicht vanuit het nuchtere besef dat je er toch niets mee opschiet om je al te zeer met zulke dingen in te laten.

Ik zal hem er niet toe dwingen, gesteld dat zoiets in mijn macht had gelegen.

Want in deze verhalen (die overigens niet allemaal rond het Franse buitenhuisje spelen, maar uitzwermen naar New York, naar Amsterdam en omstreken, naar de wereld van de jazz, een van Romijn Meijers grote liefdes, terwijl de bundel afsluit met een schitterend portret van een ietwat in het leven verdwaalde Canadese veteraan die in Nederland de herdenking van de bevrijding komt meevieren) zit meer dan genoeg, dat de lectuur tot een literair feestje maakt.

Je moet alleen geen onoverwinnelijke afkeer van ouderdom hebben. Het autobiografische gehalte van Romijn Meijers schrijven brengt met zich mee, dat zijn verhalen doorgaans de leeftijd van de schrijver volgen. We zitten nu al enige tijd boven de vijftenzestig. Over *Oprechter trouw* zegt de verteller dat 'positief ouder worden' als hét thema van de roman moet worden gezien, en de titel van *Op oude voet* dient óók letterlijk te worden genomen: het wemelt van de oudjes in deze nieuwe verhalen.

Zal dat de jongere lezers wel voldoende aanspreken? Van die kwellende vraag kunnen uitgevers, krantenredacties en programmamakers nachten wakker liggen. Henk Romijn Meijer, vermoed ik, geen moment.

Gelijk heeft hij, want nergens vinden de letteren een sneller groeiend potentieel publiek dan onder de almaar toenemende bejaarden. Zij hebben de tijd, het geld, de scholing en, zo niet uit zichzelf dan wel na een duwtje in de rug, de behoefte om het ene boek na het andere te lezen. Uiteraard is hang naar herkenning niet het enige en zelfs niet het belangrijkste motief om je in literatuur te verdiepen, dus het laatste wat ik zou willen is de jeugd afschrikken, maar wie wèl herkenning zoekt en de pensioengerechtigde leeftijd is gepasseerd, doet zichzelf ernstig tekort door het recente werk van Romijn Meijer te mijden. Deze schrijver verdient een prominente toekomst.

(*NRC Handelsblad*, 17-10-2003)